

**KRAJOWY PROGRAM PRZECIWDZIAŁANIA
PRZEMOCY W RODZINIE**

WARSZAWA 2006

Spis treści

Wstęp	3
I. Cele Programu	5
II. Założenia Programu	5
III. Działania uprzedzające	8
1. Strategie diagnozujące	8
2. Strategie informacyjne	9
3. Strategie edukacyjne	10
IV. Działania interwencyjne	12
1. Strategie pomocowe kierowane do ofiary przemocy w rodzinie	12
2. Strategie interwencyjne kierowane do sprawców przemocy w rodzinie	13
V. Działania wspierające - Strategie terapeutyczne	14
VI. Działania korekcyjno – edukacyjne skierowane do sprawców przemocy w rodzinie - Strategie ukierunkowane na zmianę zachowań i postaw osób stosujących przemoc w rodzinie.....	14
VII. Przewidywane efekty realizacji Programu	16
VIII. Przewidywane skutki finansowe proponowanych rozwiązań	16
IX. Sposób monitorowania i sprawozdawczości	17
Załączniki	
1. Harmonogram działań Programu - zadania, odpowiedzialni za realizację, terminy realizacji	
2. Wytyczne do tworzenia modelowych programów korekcyjno – edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie	
3. Nakłady budżetu państwa w latach 2006 – 2016 w związku z uchwaleniem Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie	
4. Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie	

Wstęp

Od kilkunastu lat zaczyna przebijać się do świadomości społecznej problem przemocy w rodzinie. Początkowo problem ten był marginalizowany i przemilczany. Stopniowo jednak zaczęto podejmować różne działania mające na celu łagodzenie skutków społecznych tego zjawiska. Jednak skala zjawiska, która w pełni zaczyna dopiero docierać do szerokiej społeczności m. in. poprzez media, wymaga szerszego podejścia do tematu przeciwdziałania przemocy w rodzinie i uwzględnienia tej kwestii w polityce społecznej państwa.

Próba podjęcia celowych, zamierzonych oraz jednolitych działań na rzecz zapobiegania przemocy w rodzinie jest ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493). Ustawa ta została uchwalona „w celu zwiększenia skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz inicjowania i wspierania działań polegających na podnoszeniu świadomości społecznej w zakresie przyczyn i skutków przemocy w rodzinie”. W ten sposób zrobiony został pierwszy krok ku podniesieniu świadomości społecznej w zakresie zwalczania zjawiska przemocy w rodzinie. Nadano działaniom z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie ramy prawne, podnosząc tym samym rangę zadań realizowanych przez instytucje rządowe, samorządowe i pozarządowe.

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie zobowiązała Radę Ministrów do przyjęcia **Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie**, natomiast na ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego nałożyła zadania związane z monitorowaniem realizacji Programu.

Rada Ministrów do dnia 30 czerwca każdego roku zobowiązana została do składania Sejmowi Rzeczypospolitej Polskiej sprawozdania z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

Zadaniem Programu jest wprowadzenie w życie szerokiego spektrum działań mających na celu zarówno zwrócenie uwagi opinii publicznej na zjawisko przemocy w rodzinie jak i przeciwdziałanie przemocy w rodzinie oraz zwiększenie profesjonalizmu służb społecznych w udzielaniu pomocy ofiarom przemocy rodzinnej, a także w podejmowaniu odpowiednich działań wobec sprawców.

Program powstał we współpracy Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwem Sprawiedliwości, Ministerstwem Zdrowia, Ministerstwem Edukacji Narodowej. Punktem wyjścia do opracowania Programu była analiza dotychczasowego stanu wiedzy teoretycznej i badawczej na temat przemocy w rodzinie zarówno w Polsce, jak i w innych krajach europejskich oraz dotychczasowe doświadczenia krajowe w zapobieganiu przemocy w rodzinie. Pozwoliło to na identyfikację najbardziej istotnych problemów. Z analizy tej wyłoniono hierarchię celów, które należy osiągnąć. Jako cel główny Program wyznacza ograniczenie skali zjawiska

przemocy w rodzinie. Do realizacji tego celu zostaną zaangażowane instytucje i organizacje rządowe, samorządowe i pozarządowe w Polsce.

Minister Pracy i Polityki Społecznej wyznaczy do realizacji zadań wynikających z Programu Krajowego Koordynatora Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Natomiast na szczeblach wojewódzkich realizatorami Programu będą wyznaczeni przez wojewodów Wojewódzcy Koordynatorzy Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Krajowy Koordynator ma za zadanie kierować zespołem, który będzie czuwał nad prawidłową realizacją Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

W rozdziale pierwszym i drugim dokładnie sprecyzowano cele i założenia Programu. Wyznaczono też działania, które należy podjąć w zakresie profilaktyki i informowania opinii publicznej, interwencji w przypadku już zaistniałej przemocy, pomocy terapeutycznej ofiarom przemocy oraz oddziaływań na sprawców przemocy. Każde z tych działań zostało przypisane konkretnym organizacjom i instytucjom odpowiedzialnym za jego organizację. W Programie określono też skutki finansowe realizacji poszczególnych zadań w 2006 r. Wskazano również źródła finansowania działań wynikających z Programu w kolejnych latach realizacji.

W Programie opisano też przewidywane procedury monitorowania realizacji zadań oraz zasady sprawozdawczości ze zrealizowanych zadań.

Do Programu załączono wytyczne do tworzenia modelowych programów korekcyjno – edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie a także tabelaryczne zestawienie działań, zadań realizatorów oraz terminów realizacji, kalkulację kosztów Programu na 2006 r., kalkulację kosztów utrzymania specjalistycznego ośrodka wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.

Narastanie zjawiska przemocy w rodzinie powoduje, że działania określone w Programie powinny zostać podjęte jak najszybciej, tj. jeszcze w roku 2006. Niektóre z tych działań mają charakter długofalowy i ich realizacja rozciągnie się na lata kolejne. Ponadto w toku realizacji Programu zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie będą zmieniać się w miarę potrzeb, sytuacji społecznej, warunków życia rodzin. Wymagać to będzie w kolejnych latach określania szczegółowych zadań dla wszystkich podmiotów realizujących Program. Realizacja tego Programu ma wieloletnią perspektywę.

I. Cele Programu

Celem Programu jest:

- 1) zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie;
- 2) zwiększenie skuteczności ochrony ofiar przemocy w rodzinie i zwiększenie dostępności pomocy;
- 3) zwiększenie skuteczności działań interwencyjnych i korekcyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.

Cele ogólne będą realizowane przez:

- 1) systematyczne diagnozowanie zjawiska przemocy w rodzinie;
- 2) podnoszenie wrażliwości społecznej wobec przemocy w rodzinie;
- 3) podnoszenie kompetencji służb zajmujących się problematyką przemocy w rodzinie;
- 4) udzielanie profesjonalnej pomocy ofiarom przemocy w rodzinie;
- 5) oddziaływania na sprawców przemocy w rodzinie.

II. Założenia Programu

Przez realizację celów Programu zakłada się:

- 1) zmianę pojmowania przez społeczeństwo zjawiska przemocy w rodzinie;
- 2) promowanie wartości rodzinnych;
- 3) edukację dzieci, młodzieży i dorosłych w zakresie skutków stosowania przemocy w rodzinie;
- 4) promowanie metod wychowawczych bez użycia przemocy.

Szerokie ujęcie zapobiegania przemocy w rodzinie wyznacza cztery podstawowe nurty działań kierowanych do różnych grup odbiorców:

- 1) **działania uprzedzające:** diagnozujące, informacyjne, edukacyjne, kierowane do ogółu społeczeństwa, a także do osób pracujących z ofiarami i sprawcami przemocy w rodzinie;
- 2) **działania interwencyjne:** opiekuńcze i terapeutyczne, kierowane do ofiar przemocy w rodzinie oraz pouczające i izolujące, kierowane do sprawców przemocy w rodzinie;
- 3) **działania wspierające:** psychologiczne, pedagogiczne, terapeutyczne i inne, kierowane do ofiar przemocy w rodzinie;
- 4) **działania korekcyjno – edukacyjne** kierowane do sprawców przemocy w rodzinie.

Przemoc w rodzinie jest problemem trudnym do zdiagnozowania. To, zdaniem specjalistów, rozmiary i szkodliwość zjawisk związanych z przemocą w rodzinie wskazują, że jest to jeden ze szczególnie ważnych problemów społecznych w Polsce. Wymaga on podjęcia szerokiego, dobrze zorganizowanego i zaplanowanego na wiele lat programu przeciwdziałania. Dlatego też realizacja Programu powinna uwzględniać działania w sferze:

- 1) prewencji;
- 2) prawa;
- 3) zdrowia;
- 4) edukacji;
- 5) pracy socjalnej.

Program nakreśla jedynie ramy i kierunki działań, które podejmowane będą w obrębie kompetencji resortów, jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych i innych podmiotów niepublicznych oraz autorskich i lokalnych rozwiązań dostosowanych do specyfiki potrzeb w dziedzinie przeciwdziałania przemocy w rodzinie występujących na danym terenie.

Realizacja Programu powinna przyczynić się do poprawy stanu bezpieczeństwa życia codziennego.

Najczęściej identyfikowanymi ofiarami przemocy w rodzinie są kobiety i dzieci. Istnieją jednak powody by sądzić, że przemoc rodzinna dotyczy także często mężczyzn, osób starszych i niepełnosprawnych.

Zmniejszenie rozmiarów przemocy w polskich rodzinach i pomaganie ofiarom jest nadrzędnym celem, który powinien łączyć działania sektora publicznego i organizacji pozarządowych.

Program skierowany jest do:

- 1) ofiar przemocy w rodzinie, w tym:
 - dzieci,
 - współmałżonków lub partnerów w związkach nieformalnych,
 - osób starszych,
 - osób niepełnosprawnych;
- 2) sprawców przemocy w rodzinie;
- 3) świadków przemocy w rodzinie.

Realizatorami programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie są:

- organy administracji rządowej przy wsparciu państwowych jednostek organizacyjnych realizujących zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- jednostki samorządu terytorialnego przy współpracy organizacji pozarządowych oraz kościołów i związków wyznaniowych.

Zadania wynikające z Programu, jak również z ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, będące w kompetencjach ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego, wykonuje w jego imieniu Krajowy Koordynator Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

Krajowy Koordynator kieruje zespołem, który będzie czuwał nad prawidłową realizacją zadań wynikających z Krajowego Programu .

Zadania wynikające z Programu, jak również z ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, będące w kompetencjach wojewody, wykonuje w jego imieniu Wojewódzki Koordynator Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

Program będzie realizowany w oparciu o następujące akty prawne:

- ustawę z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 9, poz. 59, z późn. zm.);
- ustawę z dnia 26 października 1982r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2002r. Nr 147, poz. 1231, z późn. zm.);
- ustawę z dnia 26 stycznia 1984 r. - Prawo prasowe (Dz. U. Nr 5, poz. 24, z późn. zm.);
- ustawę z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001r. Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.);
- ustawę z dnia 6 kwietnia 1990r. o Policji (Dz. U. z 2002r. Nr 7, poz. 58, z późn. zm.);
- ustawę z dnia 7 września 1991r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.);
- ustawę z dnia 6 czerwca 1997r. - Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.);
- ustawę z dnia 6 czerwca 1997r. - Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.);
- ustawę z dnia 5 czerwca 1998r. o administracji rządowej w województwie (Dz. U. z 2001r. Nr 80, poz. 872, z późn. zm.);
- ustawę z dnia 5 czerwca 1998r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2001r. Nr 142, poz. 1590, z późn. zm.);
- ustawę z dnia 5 czerwca 1998r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2001r. Nr 142, poz. 1592, z późn. zm.);
- ustawę z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz. U. z 2005r. Nr 31, poz. 266);
- ustawę z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 873, z późn. zm.);

- ustawę z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej (Dz. U. Nr 64, poz. 593, z późn. zm.);
- ustawę z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. Nr 179, poz. 1485);
- ustawę z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493).

Program jest skorelowany z następującymi Programami:

- Strategią Polityki Społecznej 2007 –2013;
- Krajowym Programem Działań na Rzecz Kobiet;
- Programem Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przestępczości wśród Dzieci i Młodzieży;
- Narodowym Planem Działań na Rzecz Dzieci;
- Rządowym Programem „Świetlica, praca i staż – socjoterapia w środowisku wiejskim”;
- Narodowym Programem Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

III. Działania uprzedzające

1. Strategie diagnozujące

Cel:

Poszerzenie wiedzy na temat rozmiarów przemocy w rodzinie.

Realizacja:

- 1) zebranie informacji na temat rozmiarów zjawiska przemocy w rodzinie na obszarze Polski, dotyczących:
 - skali zjawiska w podziale na kategorie ofiar,
 - identyfikacji ofiar,
 - identyfikacji sprawców;
- 2) badanie istniejącej infrastruktury instytucji pomagających ofiarom przemocy w rodzinie;
- 3) zbadanie skuteczności pomocy udzielanej rodzinom dotkniętym przemocą, w tym zbadanie istniejących przeszkód w zakresie pomagania ofiarom przemocy;
- 4) badanie potrzeb szkoleniowych dla pracowników „pierwszego kontaktu”.

Podmioty realizujące Strategie diagnozujące:

- 1) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej,
- 2) urzędy wojewódzkie,
- 3) komendy wojewódzkie policji,
- 4) kuratoria oświaty,
- 5) jednostki samorządu terytorialnego – szczebel powiatowy.

Informacje na temat rozmiarów zjawiska przemocy w rodzinie, skuteczność pomocy udzielanej rodzinom dotkniętym przemocą oraz potrzeby szkoleniowe dla pracowników „pierwszego kontaktu” będą zbierane przez ośrodki akademickie bądź też instytuty badań rynku i opinii publicznej na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, raz w roku, w trakcie realizacji Programu.

Badanie infrastruktury instytucji pomagających ofiarom przemocy w rodzinie odbywać się będzie cyklicznie, raz w roku, za pośrednictwem wojewodów, w oparciu o ankietę opracowaną przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.

Przewidywane roczne skutki finansowe realizacji Strategii diagnozujących:

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej oszacowało, iż koszty przeprowadzenia badań na rok 2006 wyniosą 180 000 zł, z czego:

- | | |
|--|--------------|
| - przeprowadzenie badań | – 150 000 zł |
| - zorganizowanie konferencji podsumowującej badania i omówienie kierunków działań dla Wojewódzkich Koordynatorów | – 30 000 zł |

2. Strategie informacyjne**Cel:**

Podniesienie poziomu wrażliwości społecznej na zjawisko przemocy w rodzinie.

Realizacja:

- 1) przeprowadzenie kampanii społecznych, które:
 - obalają mity i stereotypy na temat przemocy w rodzinie, usprawiedliwiające jej stosowanie,
 - nazywają wprost ogólnie akceptowane krzywdzące zachowania silniejszych członków rodziny,
 - propagują skuteczne sposoby powstrzymywania przemocy;
- 2) ograniczenie przemocy pokazywanej w mediach - zachęcanie mediów do rezygnacji z programów dla dzieci, w których zawarta jest przemoc;

- 3) wprowadzenie do szkolnych programów kształcenia ogólnego treści uświadamiających zagrożenia płynące z przemocy w rodzinie oraz propagujących zachowania sprzyjające pozytywnym postawom w rodzinie.

Podmioty realizujące Strategie informacyjne:

- 1) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej,
- 2) Ministerstwo Edukacji Narodowej,
- 3) Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego,
- 4) Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- przy wsparciu państwowych jednostek organizacyjnych realizujących zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie i Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji
oraz
- 5) jednostki samorządu terytorialnego – szczebel powiatowy we współpracy z mediami o zasięgu regionalnym.

Za przeprowadzenie corocznych kampanii społecznych o zasięgu krajowym odpowiedzialne jest Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego przy wsparciu państwowych jednostek organizacyjnych i Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, które będą czuwać nad ograniczeniem przemocy pokazywanej w mediach, zwłaszcza w programach dla dzieci.

Punkt 3 realizacji Strategii informacyjnych realizuje Ministerstwo Edukacji Narodowej.

Za przeprowadzenie lokalnych kampanii społecznych są odpowiedzialni starostowie.

Przewidywane roczne skutki finansowe realizacji Strategii informacyjnych:

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej oszacowało, iż roczne koszty realizacji Strategii informacyjnych na szczeblu centralnym wyniosą 120 000 zł.

3. Strategie edukacyjne

Cel:

Szkolenie służb zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

Realizacja:

- 1) wprowadzenie do programów kształcenia zawodowego osób zajmujących się przemocą w rodzinie treści dotyczących przyczyn i skutków przemocy, rozpoznawania i diagnozowania przypadków przemocy w rodzinie oraz współpracy w ramach gminnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie;
- 2) opracowanie programów edukacyjnych i wspierających dotyczących zapobiegania przemocy wobec dzieci i osób dorosłych, np. partnera, osoby starszej, osoby niepełnosprawnej, itp.;
- 3) opracowanie procedur ochrony prawnej i wsparcia psychologicznego dla świadków i ofiar przemocy w rodzinie;
- 4) przygotowanie pakietów szkoleniowych w zakresie przyczyn i skutków przemocy w rodzinie i przeszkolenie następujących grup pracowników:
 - Policji,
 - służby zdrowia,
 - pracowników socjalnych,
 - przedstawicieli gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych,
 - nauczycieli, pedagogów szkolnych i psychologów,
 - prokuratorów, sędziów i kuratorów sądowych;
- 5) opracowanie materiałów instruktażowych, zaleceń i procedur postępowania interwencyjnego w sytuacjach przemocy w rodzinie, ze szczególnym uwzględnieniem procedury „Niebieskich Kart”.

Podmioty realizujące Strategie edukacyjne:

- 1) Ministerstwo Edukacji Narodowej,
- 2) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej,
- 3) Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji,
- 4) Ministerstwo Sprawiedliwości,
- 5) Ministerstwo Zdrowia
 - przy wsparciu państwowych jednostek organizacyjnych realizujących zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- 6) samorząd województwa,
- 7) urzędy wojewódzkie.

Za realizację zadań związanych z opracowaniem programów edukacyjnych, programów kształcenia zawodowego osób zajmujących się przemocą w rodzinie są odpowiedzialne wszystkie wyżej wymienione resorty, w granicach swoich kompetencji – realizację koordynuje Ministerstwo Edukacji Narodowej.

Organizowanie szkoleń i przygotowanie pakietów szkoleniowych dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie należy do właściwości marszałków województw, natomiast zadania wynikające z punktu 5 Strategii edukacyjnych realizuje wojewoda.

Przewidywane roczne skutki finansowe realizacji Strategii edukacyjnych:

Zadania zawarte w pkt 1 i 2 Strategii edukacyjnych zostaną sfinansowane w ramach wydatków zaplanowanych na 2007r., 2010r., 2012r., 2014r., i 2016r. w budżetach Ministerstw: Edukacji Narodowej, Pracy i Polityki Społecznej, Spraw Wewnętrznych i Administracji, Sprawiedliwości oraz Zdrowia, na realizację których należy przeznaczyć z budżetu poszczególnych resortów środki w wysokości po 15 000 zł. rocznie.

Ponadto od 2007r. planuje się dofinansowanie z budżetu państwa szkoleń dla osób zajmujących się przemocą w rodzinie, organizowanych przez marszałków województw w wysokości 240 000 zł rocznie.

Zgodnie z harmonogramem działań Programu zawartym w załączniku nr 1 do Programu realizacja Strategii edukacyjnych rozpocznie się w 2007r.

IV. Działania interwencyjne

1. Strategie pomocowe kierowane do ofiar przemocy w rodzinie

Cel:

Stworzenie organizacyjnych i kadrowych warunków do udzielania profesjonalnej pomocy ofiarom przemocy w rodzinie.

Realizacja:

- 1) rozwój sieci instytucji wspierających ofiary przemocy w rodzinie:
 - punktów konsultacyjnych dla ofiar przemocy w rodzinie,
 - ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
 - specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
 - domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży,
 - ośrodków interwencji kryzysowej;
- 2) zwiększenie zakresu działania ogólnopolskiego telefonu zaufania „Niebieska Linia” dla ofiar przemocy w rodzinie łączącego z lokalnymi punktami konsultacyjnymi lub ośrodkami wsparcia;
- 3) stworzenie warunków umożliwiających ofiarom przemocy otrzymanie w pierwszej kolejności mieszkań socjalnych;
- 4) udostępnienie do publicznej wiadomości informatorów o instytucjach udzielających pomocy w sytuacjach doświadczania przemocy w rodzinie.

Podmioty realizujące Strategie pomocowe:

- 1) jednostki samorządu terytorialnego – szczebel powiatowy we współpracy z organizacjami pozarządowymi,
- 2) jednostki samorządu terytorialnego – szczebel gminny we współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Przewidywane roczne skutki finansowe realizacji Strategii pomocowych:

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej zakłada powstanie w każdym województwie średnio po 2 specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie. Oznacza to, że powinno powstać ok. 32 takich placówek. Ponieważ, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, jest to zadanie zlecone do realizacji powiatom, budżet państwa ma obowiązek zabezpieczyć środki finansowe na ten cel. Dlatego też szacuje się, że niezbędnym jest przeznaczenie środków w wysokości:

6 560 000 zł, w tym: 1 760 000zł na utworzenie ośrodków wsparcia oraz 4 800 000 zł na utrzymanie tych jednostek.

Pozostałe zadania wynikające ze Strategii pomocowych będą finansowane ze środków własnych samorządów gminnych i powiatowych.

2. Strategie interwencyjne kierowane do sprawców przemocy w rodzinie**Cel:**

Zapobieganie kontaktowaniu się sprawców przemocy w rodzinie z osobami pokrzywdzonymi.

Realizacja:

- 1) izolowanie sprawców od ofiar na podstawie odrębnych przepisów;
- 2) stosowanie procedury „Niebieskich Kart”.

Podmioty realizujące Strategie interwencyjne:

- 1) sądy w ramach swoich ustawowych uprawnień,
- 2) prokuratura,
- 3) Policja,
- 4) jednostki samorządu terytorialnego – szczebel powiatowy we współpracy z organizacjami pozarządowymi,
- 5) jednostki samorządu terytorialnego – szczebel gminny we współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Przewidywane roczne skutki finansowe realizacji Strategii interwencyjnych:

Zadania wynikające ze strategii interwencyjnych kierowanych do sprawców przemocy w rodzinie będą finansowane ze środków własnych samorządów gminnych.

V. Działania wspierające - Strategie terapeutyczne

Cel:

Wspieranie ofiar przemocy w rodzinie w przezwyciężaniu sytuacji kryzysowej oraz w przerwaniu cyklu przemocy, a także zapobieganie kolejnym aktom przemocy w rodzinie.

Realizacja:

Wzmocnienie ochrony ofiar przemocy przez:

- opracowywanie i realizację programów ochrony ofiar przemocy z udziałem Policji, prokuratury, kuratorów sądowych,
- opracowywanie i realizacja programów terapeutycznych dla ofiar przemocy w rodzinie,
- zabezpieczenie odpowiednich warunków do przesłuchań dzieci (niebieskie pokoje) oraz w miarę możliwości dorosłych – ofiar przemocy w rodzinie.

Podmioty realizujące Strategie terapeutyczne:

- 1) sądy w ramach swoich ustawowych uprawnień,
- 2) Policja,
- 3) prokuratura,
- 4) jednostki samorządu terytorialnego – szczebel powiatowy we współpracy z organizacjami pozarządowymi,
- 5) jednostki samorządu terytorialnego – szczebel gminny we współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Przewidywane roczne skutki finansowe realizacji Strategii terapeutycznych:

Zadanie to finansowane będzie ze środków przeznaczonych na funkcjonowanie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.

VI. Działania korekcyjno – edukacyjne skierowane do sprawców przemocy w rodzinie - Strategie ukierunkowane na zmianę zachowań i postaw osób stosujących przemoc w rodzinie

Cel:

Powstrzymanie sprawców i zakończenie przemocy w rodzinie.

Realizacja:

- 1) opracowanie wytycznych do tworzenia modelowych programów korekcyjno – edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie;
- 2) opracowanie i wdrożenie do realizacji programów korekcyjno – edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie;
- 3) realizacja programów korekcyjno – edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie;
- 4) wykonywanie przez sprawców przemocy w rodzinie prac społecznie użytecznych przy jednoczesnym uczestnictwie w programach korekcyjno – edukacyjnych.

Podmioty realizujące Strategię ukierunkowane na zmianę zachowań i postaw osób stosujących przemoc w rodzinie:

- 1) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej,
- 2) sądy w ramach swoich ustawowych uprawnień,
- 3) jednostki samorządu terytorialnego – szczebel powiatowy we współpracy z organizacjami pozarządowymi,
- 4) jednostki samorządu terytorialnego – szczebel gminny we współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Przewidywane roczne skutki finansowe realizacji Strategii ukierunkowanych na zmianę zachowań i postaw osób stosujących przemoc w rodzinie:

Na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej zostały opracowane wytyczne do tworzenia modelowych programów korekcyjno – edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie, które będą mogły być wykorzystane przez samorządy powiatowe odpowiedzialne za realizację Strategii ukierunkowanych na zmianę zachowań i postaw osób stosujących przemoc w rodzinie. Wytyczne do tworzenia modelowych programów korekcyjno – edukacyjnych zostały zamieszczone w załączniku nr 2 do Programu.

Szacuje się, że koszt realizacji programu korekcyjno – edukacyjnego dla jednej osoby stosującej przemoc w rodzinie wyniesie 500 zł. miesięcznie. Zakłada się, że w 2006r. takimi programami zostanie objętych 960 sprawców i będą poddani oddziaływaniom w ciągu trzech miesięcy.

Środki na ten cel wyniosą 1 440 000 zł i zostały przewidziane w ustawie budżetowej na rok bieżący. Zakłada się, że w kolejnych latach liczba sprawców

uczestniczących w programach wzrośnie i koszty związane z realizacją tego zadania również będą ulegały zwiększeniu. Środki te zabezpieczy budżet państwa – realizacja programów korekcyjno – edukacyjnych jest zadaniem zleconym samorządom powiatowym.

VII. Przewidywane efekty realizacji Programu

1. Zmiana postaw społeczeństwa wobec przemocy w rodzinie;
2. Wzrost liczby osób profesjonalnie pomagających ofiarom i sprawcom przemocy w rodzinie;
3. Wzrost liczby placówek udzielających pomocy;
4. Spadek liczby przypadków przemocy w rodzinie;
5. Spadek liczby rodzin, w których interwencje Policji i innych służb zajmujących się przemocą w rodzinie podejmowane są wielokrotnie.

VIII. Przewidywane skutki finansowe proponowanych rozwiązań

Realizacja Programu została rozłożona na okres dziesięciu lat, przy uwzględnieniu konieczności dokonywania systematycznej ewaluacji Programu, a także wprowadzeniu niezbędnych zmian prawnych.

W pierwszych latach należy spodziewać się wzrostu kosztów, ale wydaje się, że po trzech, czterech latach prawidłowej realizacji Programu koszty te, w związku ze zmniejszającym się zjawiskiem przemocy w rodzinie, będą malały.

W chwili obecnej można oszacować koszty realizacji Programu w roku 2006, które wyniosą **8 540 000 zł.** oraz przewidywane wydatki z budżetu państwa na lata 2007 – 2016. W załączniku nr 3 przedstawiono szacunkową kalkulację wydatków z budżetu państwa w ciągu dziesięciu lat funkcjonowania Programu oraz roczny koszt utrzymania specjalistycznego ośrodka wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.

W budżecie Ministra Pracy i Polityki Społecznej w części 44 dział 750 rozdział 75001 znajdują się środki finansowe w wysokości 300 000 zł na realizację Programu. Środki te, zgodnie z załączoną kalkulacją przeznaczone będą na:

- | | |
|------------------------------|--------------|
| - przeprowadzenie badań | – 150 000 zł |
| - zorganizowanie konferencji | – 30 000 zł |

- kampanię informacyjną

- 120 000 zł

Łącznie

300 000 zł

W ustawie budżetowej na rok 2006, w części 83, poz. 48 zaplanowano środki finansowe na realizację zadań wynikających z przepisów ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Środki w części dotyczącej realizacji ustawy, zgodnie z załączoną kalkulacją przeznaczone będą na:

- utworzenie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie

- 1 760 000 zł

- utrzymanie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie

- 4 800 000 zł

Łącznie

6 560 000 zł

Ponadto w pierwszym roku realizacji Programu planuje się środki finansowe w wysokości **1 440 000 zł** na realizację programów korekcyjno – edukacyjnych dla sprawców przemocy.

Dla prawidłowego monitorowania działań Krajowego Programu, niezbędne jest zatrudnienie Wojewódzkich Koordynatorów Programu. Szacuje się, że koszty związane z zatrudnieniem Wojewódzkich Koordynatorów w roku 2006 wyniosą **240 000 zł** i jako źródło finansowania wskazuje się rezerwę celową poz. 31 – rezerwa płacowa na zmiany organizacyjne i nowe zadania (w tym na skutki przechodzące z 2005r.). W latach kolejnych powinny być zaplanowane środki w ustawie budżetowej.

Wydatki związane z zatrudnieniem Krajowego Koordynatora Programu będą finansowane w ramach wydatków zaplanowanych w budżecie części 44 – zabezpieczenie społeczne.

Oznacza to, że w 2006r. koszt realizacji Programu wyniesie **8 540 000 zł**.

Przewiduje się, że w latach 2007 – 2010 koszty będą ulegały zwiększeniu, jednak obok środków przeznaczanych z budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego, Polska jako kraj członkowski Unii Europejskiej będzie mogła pozyskać fundusze w ramach unijnego Programu DAPHNE II.

Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie jest pierwszą próbą podjęcia skoordynowanych działań i podlegał będzie monitoringowi i ewaluacji. Może więc okazać się, że w kolejnych latach, po dokonaniu diagnozy i oszacowaniu potrzeb niezbędnym będzie przeznaczenie wyższych środków finansowych na jego realizację.

IX. Sposób monitorowania i sprawozdawczości

Każdy z resortów odpowiedzialnych za monitorowanie Programu raz na rok będzie dokonywał analizy jakościowej i ilościowej realizacji Programu w oparciu o dane przekazane przez podległe jednostki.

Monitorowanie realizacji Programu odbywać się będzie w oparciu o sprawozdawczość, która dotyczyć będzie:

- instytucji pomagających ofiarom przemocy w rodzinie;
- form udzielanej pomocy ofiarom przemocy w rodzinie;
- form działań kierowanych do sprawców przemocy w rodzinie.

Szczegółowa prezentacja danych niezbędnych do oceny realizacji Programu zawarta jest w załączniku nr 4 .

Ponadto, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Rada Ministrów, zobligowana została do przedkładania Sejmowi Rzeczypospolitej Polskiej w terminie do 30 czerwca każdego roku sprawozdania z realizacji Programu.

Harmonogram działań Programu – zadania, odpowiedzialni za realizację, terminy realizacji

Lp	Działania	Sposób realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Terminy realizacji
1.	Działania uprzedzające Strategie diagnozujące	1) zebranie informacji na temat rozmiarów zjawiska przemocy w rodzinie na obszarze Polski; 2) badanie istniejącej infrastruktury instytucji pomagających ofiarom przemocy w rodzinie; 3) zbadanie skuteczności pomocy udzielanej rodzinom dotkniętym przemocą w tym zbadanie istniejących przeszkód w zakresie pomagania ofiarom przemocy; 4) badanie potrzeb szkoleniowych dla pracowników „pierwszego kontaktu”.	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej urzędy wojewódzkie komendy wojewódzkie Policji kuratoria oświaty jednostki samorządu terytorialnego – szczebel powiatowy	Zadanie stałe realizowane corocznie od 2006r.
	Strategie informacyjne	1) przeprowadzenie kampanii społecznych; 2) ograniczenie przemocy pokazywanej w mediach; 3) wprowadzenie do szkolnych programów kształcenia ogólno treści uświadamiających zagrożenia płynące z przemocy w rodzinie oraz propagujących zachowania sprzyjające pozytywnym postawom w rodzinie.	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Ministerstwo Edukacji Narodowej Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego przy wsparciu państwowych jednostek organizacyjnych realizujących zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie i Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji oraz jednostki samorządu terytorialnego – szczebel powiatowy we współpracy z mediami o zasięgu regionalnym	Zadanie stałe - - kampanie ogólnopolskie realizowane od 2006r. - kampanie realizowane lokalne od 2007r.
	Strategie edukacyjne	1) wprowadzenie do programów kształcenia zawodowego osób zajmujących się przemocą w rodzinie treści dotyczących przyczyn i skutków przemocy, rozpoznawania i diagnozowania przypadków przemocy w rodzinie oraz współpracy w ramach gminnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie; 2) opracowanie programów edukacyjnych i wspierających dotyczących zapobiegania przemocy wobec dzieci i osób	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Ministerstwo Edukacji Narodowej Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji Ministerstwo Sprawiedliwości Ministerstwo Zdrowia przy wsparciu państwowych jednostek organizacyjnych realizujących zadania	Zadanie stałe - realizowane od 2007r.

		<p>dorosłych, np. partnera, osoby starszej, osoby niepełnosprawnej, itp;</p> <p>3) opracowanie procedur ochrony prawnej i wsparcia psychologicznego dla świadków przemocy w rodzinie i ofiar przemocy w rodzinie;</p> <p>4) przygotowanie pakietów szkoleniowych w zakresie przyczyn i skutków przemocy w rodzinie i przeszkolenie pracowników;</p> <p>5) opracowanie materiałów instruktażowych i zaleceń, procedur postępowania interwencyjnego w sytuacjach przemocy w rodzinie ze szczególnym uwzględnieniem procedury „Niebieskich Kart”.</p>	<p>w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, samorząd województwa urzędy wojewódzkie</p>	
2.	<p><u>Działania interwencyjne</u></p> <p>Strategie pomocowe kierowane do ofiar przemocy w rodzinie</p>	<p>1) rozwój sieci instytucji wspierających ofiary przemocy w rodzinie;</p> <p>2) stworzenie warunków umożliwiających ofiarom przemocy otrzymanie w pierwszej kolejności mieszkań socjalnych;</p> <p>3) udostępnienie do publicznej wiadomości informatorów o instytucjach udzielających pomocy w sytuacjach doświadczania przemocy w rodzinie,</p> <p>4) zwiększenie zakresu działania telefonu zaufania „Niebieska Linia”</p>	<p>jednostki samorządu terytorialnego – szczebel powiatowy we współpracy z organizacjami pozarządowymi jednostki samorządu terytorialnego – szczebel gminny we współpracy z organizacjami pozarządowymi</p>	<p>Zadanie stałe - realizowane od 2006r.</p>
	<p>Strategie interwencyjne kierowane do sprawców przemocy w rodzinie</p>	<p>1) izolowanie sprawców od ofiar na podstawie odrębnych przepisów;</p> <p>2) stosowanie procedury „Niebieskich Kart”.</p>	<p>sądy w ramach swoich ustawowych uprawnień. Policja prokuratura jednostki samorządu terytorialnego – szczebel powiatowy we współpracy z organizacjami pozarządowymi jednostki samorządu terytorialnego – szczebel gminny we współpracy z organizacjami pozarządowymi</p>	<p>Zadanie stałe - realizowane od 2007r.</p>
3.	<p><u>Działania wspierające - Strategie terapeutyczne</u></p>	<p>Wzmocnienie ochrony ofiar przemocy w rodzinie przez:</p> <p>- opracowywanie i realizację programów ochrony ofiar przemocy z udziałem Policji, prokuratury, kuratorów sądowych;</p> <p>- opracowywanie i realizacja programów terapeutycznych dla ofiar przemocy w rodzinie;</p>	<p>sądy w ramach swoich ustawowych uprawnień, Policja jednostki samorządu terytorialnego – szczebel powiatowy we współpracy z organizacjami pozarządowymi</p>	<p>Zadanie stałe - realizowane od 2006r.</p>

		- zabezpieczenie odpowiednich warunków do przesłuchań dzieci (niebieskie pokoje) oraz w miarę możliwości dorosłych – ofiar przemocy w rodzinie	jednostki samorządu terytorialnego – szczebel gminny we współpracy z organizacjami pozarządowymi	
4.	<u>Działania korekcyjno – edukacyjne skierowane do sprawców przemocy w rodzinie - Strategie ukierunkowane na zmianę zachowań i postaw osób stosujących przemoc w rodzinie</u>	<ol style="list-style-type: none"> 1) opracowanie wytycznych do tworzenia modelowych programów korekcyjno – edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie; 2) opracowanie i wdrożenie do realizacji programów korekcyjno – edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie; 3) realizacja programów korekcyjno – edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie; 4) wykonywanie przez sprawców przemocy w rodzinie prac społecznie użytecznych przy jednoczesnym uczestnictwie w programach korekcyjno - edukacyjnych. 	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej sądy w ramach swoich ustawowych uprawnień, jednostki samorządu terytorialnego – szczebel powiatowy we współpracy z organizacjami pozarządowymi jednostki samorządu terytorialnego – szczebel gminny we współpracy z organizacjami pozarządowymi	Zadanie stałe - realizowane od 2006r.

WYTYCZNE DO TWORZENIA MODELOWYCH PROGRAMÓW KOREKCYJNO-EDUKACYJNYCH DLA OSÓB STOSUJĄCYCH PRZEMOC W RODZINIE

I. Interwencje wobec sprawców przemocy-wprowadzenie

1. Obowiązek realizacji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie określony została przepisami ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Programy te powinny stanowić część całego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz uzupełniać różne formy interwencji prawnych i administracyjnych podejmowanych wobec sprawców. Podstawowym celem tych wszystkich działań jest powstrzymanie sprawców i zakończenie przemocy w rodzinie. Należy podkreślić pomocniczą a nie zasadniczą rolę tych programów, ponieważ doświadczenia związane z ich stosowaniem w różnych krajach wskazują, że istnieje ryzyko przypisywania nadmiernego znaczenia tym programom w całości oddziaływań na sprawców, w których podstawową rolę powinny odgrywać stosowne interwencje karno-administracyjne.
2. Oddziaływania korekcyjno-edukacyjne wobec osób stosujących przemoc w rodzinie powinny być prowadzone w formie programów działań psychologicznych, edukacyjnych i socjalizacyjnych, ukierunkowanych na taką zmianę zachowań i postaw osób stosujących przemoc, która zmniejszy ryzyko dalszego stosowania przez nie przemocy oraz zwiększy ich zdolność do samokontroli agresywnych zachowań i do konstruktywnego współżycia w rodzinie.
3. Instytucje i organizacje realizujące programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie, powinny tworzyć system monitorowania zachowania związanego z przemocą u osób uczestniczących w programie, w trakcie trwania programu i do 3 lat po jego zakończeniu oraz współpracować z instytucjami i organizacjami prowadzącymi programy przeciwdziałania przemocy i pomagania ofiarom przemocy w rodzinie.
4. Formy organizacji i realizacji oraz zawartość programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie powinny przyjmować jako najwyższy priorytet zasadę ochrony bezpieczeństwa, autonomii i dobra osób krzywdzonych przez osobę stosującą przemoc - w żadnym przypadku nie powinno się akceptować sytuacji i zachowań, które mogłyby akcentować współodpowiedzialność osoby krzywdzonej za przemoc wobec niej stosowaną. Należy, w miarę

- możliwości, unikać lokalizacji tych programów w miejscach, w których prowadzone są programy pomocy dla ofiar przemocy w rodzinie.
5. Uczestnictwo w programie nie powinno być traktowane jako forma osobistej psychoterapii sprawcy, tylko oddziaływanie korygujące jego niepożądane i szkodliwe zachowanie i postawy. Stosowanie przemocy nie może być kwalifikowane jako zaburzenie zdrowia psychicznego sprawcy, chociaż u sprawców przemocy zaburzenia emocjonalne często występują. Nie oznacza to oczywiście postulatu rezygnowania z udzielania pomocy psychologicznej czy psychoterapeutycznej, dla osób stosujących przemoc. Te formy działań nie powinny być jednak utożsamiane z programami korekcyjno-edukacyjnymi zalecanymi przez ustawę z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Mogą natomiast stanowić uzupełnienie lub kontynuację uczestnictwa w tych programach.
 6. Realizacja programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie powinna być prowadzona przez osoby z wyższym wykształceniem, które ukończyły specjalistyczne przeszkolenie w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz praktycznych metod oddziaływań psychologicznych.
 7. Realizatorzy programów powinni utrzymywać kontakt z osobami wobec których sprawcy uczestniczący w programie stosowali przemoc – formy tego kontaktu powinny chronić bezpieczeństwo ofiar i dostarczać rzetelnych informacji o zachowaniu uczestników programu wobec członków swej rodziny.
 8. Przebieg i efekty programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie powinny być objęte badaniami monitorującymi i ewaluacyjnymi, których wyniki powinny być wykorzystywane w pracach nad doskonaleniem i upowszechnianiem technologii oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych.

II. Różne modele programów dla sprawców

1. Pierwsze programy dla sprawców przemocy domowej zostały opracowane ponad ćwierć wieku temu w Stanach Zjednoczonych i kraj ten ma najwięcej doświadczeń w tym zakresie. Aktualnie w większości stanów USA zostały opracowane standardy realizacji takich programów, które w większości są realizowane w ścisłej współpracy z instytucjami wymiaru sprawiedliwości. Podobna sytuacja ma miejsce w Australii i w Kanadzie oraz w krajach skandynawskich. W dotychczasowej praktyce zawartość większości realizowanych w przeszłości programów może być zlokalizowana w obrębie kilku modeli zbudowanych w oparciu o różne koncepcje wyjaśniania przyczyn przemocy. Współcześnie jednak można zaobserwować coraz częściej poszukiwanie modelu integrującego wszystkie tradycyjnie zróżnicowane podejścia.

2. Model społeczno – kulturowy oparty jest na społeczeństwie patriarchalnym. W modelu, który zakłada, że sprawcami przemocy w rodzinie są mężczyźni, często postulowanym przez ruchy i organizacje feministyczne, podkreśla się, że mężczyźni są wychowywani i socjalizowani w taki sposób, że spostrzegają stosowanie przemocy jako akceptowane kulturowo narzędzie wywierania wpływu i sprawowania kontroli w relacjach intymnych. W tym modelu przemoc jest rozumiana przede wszystkim jako specyficzny aspekt relacji między mężczyznami i kobietami dotyczący dążenia do władzy, dominacji i kontroli. Zdaniem specjalistów, przemoc domowa jako narzędzie utrzymywania męskiej władzy w domu jest nadal wzmacniana historyczną i wywodzącą się z patriarchalnego społeczeństwa tolerancją dla zachowań przemocowych wobec kobiet.

Interwencje wobec sprawców prowadzone w tym modelu są oparte na rygorystycznie zorganizowanych formach obowiązkowego uczestnictwa w sesjach edukacyjnych. Mężczyźni w tych programach są edukowani na tematy związane z ideą równości płci i prawami kobiet, z seksizmem i z kulturowymi stereotypami promującymi męską dominację, konfrontowani z ich osobistymi tendencjami do korzystania z tych stereotypów oraz uczą się sprawowania skutecznej kontroli nad zachowaniami przemocowymi wobec partnerek.

Najbardziej znanym programem realizującym założenia tego modelu jest tzw. „Program z Duluth”, który od kilku lat jest również wdrażany w Polsce, dzięki inicjatywie Fundacji Batorego, które zorganizowała szkolenie w tym zakresie, prowadzone przez specjalistów z USA.

3. W modelu przemocy rozpatrywanej z perspektywy systemu rodzinnego analiza przemocy koncentruje się na strukturze rodziny, a przyczyny przemocy są wyjaśniane faktami występowania zaburzeń w relacjach rodzinnych i dysfunkcjonalności systemu komunikacji wewnątrz rodziny. W modelu tym partnerzy są spostrzegani jako współodpowiedzialni za przyczynianie się do eskalacji konfliktów. Rozróżnianie ofiar i sprawców nie jest wyraźne i jednoznaczne. Z tej perspektywy interwencje wobec sprawców prowadzone są na ogół w formie poradnictwa małżeńskiego lub rodzinnego. Celem jest umocnienie i zwiększenie bezpieczeństwa w rodzinie. Poradnictwo jest skoncentrowane na uczeniu umiejętności zdrowego komunikowania się i unikania przemocy. Obie strony uczą się jak zmieniać swoje zachowanie. Zwolennikami tego modelu byli terapeuci zajmujący się systemową terapią rodzin. Model ten w ostatniej dekadzie został poddany zdecydowanej krytyce ze strony większości specjalistów i organizacji zajmujących się przemocą w rodzinie, a w większości stanów USA, w standardach programów dla sprawców, zapisano zakaz stosowania tego modelu, ponieważ tworzył on dodatkowe zagrożenia dla krzywdzonych ofiar przemocy oraz rozpraszał odpowiedzialność za akty przemocy.

4. W modelu przemocy rozpatrywanej z perspektywy podejścia skoncentrowanego na rozwiązaniu analiza przemocy przyjmuje za czynniki równoważne strukturę rodziny i systemu społecznego, indywidualne patologie jej członków, występowanie zaburzeń w relacjach rodzinnych i dysfunkcjonalność systemu komunikacji wewnątrz rodziny. W modelu tym rozróżnianie ofiary i sprawcy jest pozostawione do oceny instytucji wymiaru sprawiedliwości. Terapeuta odnosi się w swojej pracy do reguł społecznych, także w postaci norm prawnych. Naczelne zadanie osoby pomagającej polega na prowadzeniu oddziaływań korekcyjnych, opartych na wzmacnianiu zachowań i postaw pozytywnych i odrzucaniu negatywnych. Podkreślane jest znaczenie budowania motywacji do zmiany i akceptowana jest tzw. motywacja zewnętrzna. Celem jest umocnienie i zwiększenie bezpieczeństwa w rodzinie poprzez uczenie umiejętności zdrowego komunikowania się i zachowań alternatywnych wobec przemocy. Przyjmuje się możliwość wpływania na sytuację przemocy przez obie strony- uczą się one jak zmieniać swoje zachowanie. Z tej perspektywy interwencje wobec sprawców prowadzone są w formie terapii indywidualnej lub grupowej, dopuszczając stosowanie poradnictwa małżeńskiego lub rodzinnego. Jako stosunkowo nowe podejście to wymaga dużego nacisku na kompetencje osób prowadzących terapię i przestrzegania zasad etyki zawodowej.

5. Współcześnie w programach dla sprawców dominuje poszukiwanie modelu integracyjnego, tzn. łączącego wybrane elementy tradycyjnych modeli. Dotyczy to przede wszystkim integracji następujących elementów;
- a. edukacji na temat kulturowo-obyczajowych zjawisk wspierających i przeciwstawiających się przemocy oraz konfrontowanie ze stereotypami promującymi przemoc,
 - b. promocję wartości i idei wspierających godność osoby, dobro rodziny, równość płci oraz prawa kobiet i dzieci, a także odpowiedzialność za osobiste decyzje i gotowość ochrony słabszych,
 - c. stosowania procedur behawioralno-poznawczych w celu korygowania postaw i zachowań związanych z przemocą,
 - d. uczenia umiejętności konstruktywnej komunikacji interpersonalnej oraz samokontroli.

III. Podstawowe założenia programów dla sprawców

1. Instytucje i organizacje zlecające realizację programów dla sprawców powinny kierować się uniwersalnymi wskazówkami wynikającymi z dotychczasowej praktyki i wiedzy:

- a) podstawowym priorytetem powinno być bezpieczeństwo ofiar przemocy domowej,

- b) należy promować wysokie standardy etyczne i pragmatyczne oparte na aktualnej wiedzy i badaniach oraz motywować realizatorów programów do odpowiedzialnego przestrzegania tych standardów,
 - c) należy dbać o to, by programy przyczyniały się do faktycznych zmian w postawach i zachowaniach oraz zwiększały poczucie odpowiedzialności za własne czyny, a także by sprawcy przemocy uczestniczący w programach byli traktowani w sposób nienaruszający ich godności,
 - d) należy zachęcać do utrzymywania współpracy i komunikacji między programami dla sprawców a programami i placówkami zajmującymi się pomaganiem ofiarom przemocy na danym terenie.
2. Przy tworzeniu zawartości merytorycznej programów pożądanym jest uzgodnienie zbioru podstawowych przekonań i sądów dotyczących mechanizmów przemocy domowej oraz sposobów jej powstrzymania. Wydaje się, że szczególnie istotne są następujące założenia oparte na aktualnym stanie wiedzy:
- 1) przemoc domowa jest wyuczonym zachowaniem, które przynosi zyski i straty dla sprawcy,
 - 2) przemoc domowa jest tolerowana i wzmacniana przez postawy i poglądy wielu ludzi często zakorzeniona jest we wzorach postępowania przekazywanych z pokolenia na pokolenie,
 - 3) przemoc domowa jest szkodliwym i raniącym nadużywaniem siły i władzy oraz dążenia do kontrolowania współmałżonki/ współmałżonka, partnerki/partnera, dziecka lub sytuacji rodzinnej,
 - 4) można nauczyć się nie stosowania przemocy, nigdy nie należy godzić się na przemoc i rezygnować z jej powstrzymania,
 - 5) stosowanie przemocy w żadnym przypadku nie może być usprawiedliwiane stwierdzeniem, że było skutkiem prowokacji ze strony ofiary,
 - 6) korzenie przemocy domowej tkwią w stereotypach kulturowych i obyczajowych dotyczących płci, rasy, orientacji seksualnej, które usprawiedliwiają dyskryminację jednostek i grup społecznych,
 - 7) stosowanie przemocy domowej jest wyborem, za który sprawca ponosi odpowiedzialność moralną i prawną.
3. Zawartość merytoryczna programów powinna koncentrować się wokół następujących elementów;
- 1) Edukacja – program powinien dostarczać informacje, które pomogą uczestnikom zrozumieć dynamikę przemocy w kontekście procesów uczenia się społeczno-kulturowego i socjalizacji w roli męskiej. Edukacja powinna również konfrontować wszystkie przekonania i postawy, przy pomocy których sprawcy usprawiedliwiają stosowanie przemocy. Uczestnicy powinni uczyć się w jaki sposób ich zachowanie krzywdząco wpływa na członków ich rodziny i na ich wzajemne relacje oraz przygotowywać się do wzięcia pełnej odpowiedzialności moralnej i

- psychologicznej za swoje czyny, a także do rozpoczęcia pozytywnych zmian w ich relacjach osobistych;
- 2) Rozpoznawanie i zmiana systemu przekonań i postaw osobistych – program powinien tworzyć okazje do badania osobistego systemu przekonań, postaw i nastawień emocjonalnych, które inicjują i wzmacniają stosowanie przez nich przemocy. Należy promować wartości i postawy, które stanowią konstruktywną alternatywę wobec postaw wspierających przemoc.
 - 3) Zmiany behawioralno-poznawcze – uczestnicy, którzy autentycznie zaczną angażować się w proces zmiany zachowań i postaw powinni otrzymać możliwość ćwiczenia nowych konstruktywnych form myślenia i reagowania, służących skutecznej kontroli nad szkodliwymi zachowaniami oraz sprzyjających odpowiedzialnemu podejmowaniu decyzji w sytuacjach konfliktowych i utrzymywaniu egalitarnych relacji międzyludzkich bez przemocy.

IV. Podstawowe elementy modelu programów dla sprawców

1. Nabór i selekcja uczestników

Uczestnictwo w programach dla sprawców rzadko rozpoczyna się od spontanicznego poszukiwania pomocy przez kandydata. Dlatego wchodzenie do tych programów tworzy poważne trudności i stanowi specyficzne wyzwanie dla organizatorów. W zasadzie, w większości przypadków, podstawową lub bardzo istotną rolę w tej sprawie odgrywają różne formy nacisku a nawet presji administracyjno-sądowej. W większości programów dla sprawców realizowanych w USA przyjmuje się zasadę, że do takich programów powinno się przyjmować tylko te osoby, wobec których zarządzono jakąś formę nadzoru sądowego (cywilną lub karną)

Wydaje się jednak, że w Krajowym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oprócz kierowania się powyższą zasadą, pożądane będzie poszukiwanie różnych innych okazji sytuacyjnych i instytucjonalnych do organizowania programów dla sprawców i do naboru różnego typu kandydatów. Realizacja programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie powinna więc być prowadzona z uwzględnieniem specyfiki różnych grup sprawców przemocy, wyodrębnionych ze względu na sposób kwalifikowania ich do programu. Dotyczy to w szczególności:

- a) programów dla osób skazanych za czyny związane ze stosowaniem przemocy w rodzinie, odbywających karę pozbawienia wolności w zakładach karnych,
- b) programów dla osób, które w związku ze stosowaniem przemocy w rodzinie zostały zobowiązane przez sąd do uczestnictwa w programie,
- c) programów dla osób będących sprawcami przemocy w rodzinie, które uczestniczą w terapii uzależnienia od alkoholu lub narkotyków, prowadzonej

- w zakładach opieki zdrowotnej – w tym przypadku programy korekcyjno-edukacyjne mogą stanowić uzupełnienie podstawowej terapii,
- d) innych, w których uczestnictwo osoby stosującej przemoc, wynika z jej osobistej decyzji podejmowanej w związku z jej kontaktem z instytucjami i organizacjami zajmującymi się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie – ze szczególnym uwzględnieniem programów dla rodziców i opiekunów stosujących przemoc wobec dzieci.

Dla każdego z wyróżnionych powyżej typów programów, organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego wymienione w ustawie oraz współpracujące z nimi organizacje pozarządowe powinny opracować:

- a) szczegółowe zasady selekcji i naboru uczestników uwzględniające rozpoznanie ich sytuacji rodzinnej i diagnozę ich osobowości i stanu psychicznego,
- b) reguły uczestnictwa w programie uwzględniające formalne wymogi dotyczące systematycznej obecności w zajęciach oraz bezpiecznego i zgodnego z zasadami współżycia społecznego zachowania w trakcie uczestnictwa w zajęciach oraz w innych miejscach pobytu.

Warunkiem przyjęcia osoby do programu powinno być uznanie przez nią faktu stosowania przemocy we własnej rodzinie. Osoby stosujące przemoc wobec których rozpoznawane jest uzależnienie od alkoholu, powinny w pierwszej kolejności być kierowane na terapię uzależnienia.

2. Wstępne rozpoznanie diagnostyczne

W pierwszej fazie uczestnictwa w programie pożądane jest uzyskanie i opracowanie informacji o funkcjonowaniu każdego z uczestników i jego sytuacji życiowej oraz o specyfice przemocy, której był sprawcą. Wprawdzie podstawową formą pracy korekcyjnej są spotkania grupowe to jednak pożądane będzie prowadzenie również nurtu pracy indywidualnej. W trakcie realizacji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie powinno być dokonywane rozpoznawanie przypadków poważnych zaburzeń emocjonalnych występujących u części sprawców przemocy i przewidywać stosowne działania wobec osób wymagających profesjonalnej terapii. Rozpoznanie indywidualnej sytuacji powinno obejmować m.in. takie zagadnienia jak:

- a) rzeczywiste okoliczności skierowania do programu,
- b) określenia czy uczestnik programu aktualnie stosuje przemoc,
- c) najgroźniejsze i typowe formy i okoliczności przemocowych zachowań,
- d) aktualną sytuacją rodzinną i zawodową,
- e) cechy osobiste istotne dla pracy korekcyjnej.

Istotne wydaje się sprawdzenie czy wśród kandydatów do programu znajdują się osoby z poważnymi zaburzeniami emocjonalnymi, w szczególności z

zaburzeniami osobowości antyspołecznej oraz zaburzeniami osobowości pogranicznej. Udział takich osób w programie mógłby tworzyć poważne przeszkody w realizacji zajęć edukacyjno-korekcyjnych.

Uzyskiwanie informacji od uczestników programu dotyczących ich życia osobistego powinno być objęte zasadą poufności z wyjątkiem informacji wskazujących na popełnianie czynów zabronionych przez prawo.

3. Pogłębiona diagnoza.

W przypadku realizowania programów w których przewiduje się możliwość indywidualizowania i pogłębiania procesu oddziaływań pożądane jest uzyskiwanie bardziej szczegółowych informacji o funkcjonowaniu i przeszłości uczestników. W szczególności może to dotyczyć takich zagadnień jak:

- a) historia relacji w których występuje przemoc oraz poprzednich związków,
- b) historia interwencji związanych przemocą,
- c) historia pomocy medycznej i psychoterapeutycznej w zakresie zaburzeń psychicznych,
- d) doświadczenia związane z nadużywaniem alkoholu i narkotyków,
- e) historia agresywnych i przemocowych zachowań w innych sytuacjach życiowych,
- f) kontakty z wymiarem sprawiedliwości,
- g) historia edukacyjno-zawodowa,
- h) charakterystyka szczegółowa zachowań i postaw przemocowych.

4. Reguły uczestnictwa w programie

Dla każdego programu korekcyjno-edukacyjnego dla sprawców przemocy w rodzinie powinny być opracowane reguły uczestnictwa w formie dokumentu podpisywanego przez uczestników. Reguły te powinny obejmować w szczególności:

- a) formalne wymogi dotyczące systematycznej obecności w zajęciach;
- b) obowiązek bezpiecznego i zgodnego z zasadami współżycia społecznego zachowania w trakcie uczestnictwa w zajęciach;
- c) zobowiązanie do powstrzymywania się od przemocowych zachowań i postaw w kontaktach z członkami rodziny i z innymi ludźmi;
- d) wymóg uznania osobistej odpowiedzialności za fakty stosowania przemocy w rodzinie.

Zasady te, w przypadku osób których uczestnictwo związane jest z decyzjami sądu ograniczającymi wolność osobistą, powinny przewidywać sankcje za uchylanie się od udziału w programie.

Fakt uczestnictwa w programie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie, przez osobę której uczestnictwo

wynikło z jej osobistej decyzji, powinien być objęty tajemnicą, z wyłączeniem możliwości informowania instytucji i organizacji, które skierowały do programu oraz członków rodziny.

Osoby stosujące przemoc, u których rozpoznawane jest uzależnienie od alkoholu, powinny w pierwszej kolejności być kierowane na terapię uzależnienia. W związku z tym reguły uczestnictwa powinny również obejmować zobowiązanie do powstrzymywania się od spożywania alkoholu i zażywania substancji psychoaktywnych.

W trakcie realizacji programu, w którym uczestniczą osoby aktualnie kontaktujące się z członkami własnej rodziny, pożądane jest okresowe uzyskiwanie informacji o rzeczywistej sytuacji w rodzinie w zakresie związanym z przeciwdziałaniem przemocy, czyli monitorowanie zachowań i sytuacji rodzinnych.

5. Podstawowe treści edukacyjne

Dobór treści edukacyjnych powinien uwzględniać założone cele programu, czas jego trwania i specyfikę uczestników oraz wykształcenie i przeszkolenie realizatorów. Do szczególnie istotnych tematów wokół których powinna koncentrować się większość oddziaływań edukacyjnych można zaliczyć:

- a) **społeczno-kulturowe źródła i okoliczności towarzyszące przemocy domowej**- powiązania między przemocą a stereotypami dotyczącymi płci i relacji między kobietami i mężczyznami oraz rodzicami i dziećmi, realne i wyobrażane różnice między mężczyznami i kobietami,
- b) **problemy władzy i kontroli w relacjach międzyludzkich** – potrzeby sprawców dotyczące władzy i kontroli, zaprzeczanie odpowiedzialności za przemoc i obwinianie ofiar, proces wiktyimizacji, rozróżnianie zachowań agresywnych i asertywnych, rozpoznawanie osobistych postaw związanych z przemocą, uczenie się odpowiedzialności za własne decyzje,
- c) **planowanie i rozwijanie samokontroli** – mechanizmy agresywnych zachowań, zaprzeczanie aktom przemocy i zniekształcanie obrazu minionych wydarzeń, zniekształcenie myślenia i unikanie świadomego wyboru oraz decyzji, rozpoznawanie sygnałów ostrzegawczych, ćwiczenie „przerwy na ochłonięcie” jako doraźnej techniki powstrzymywania agresywnych reakcji, przygotowywanie indywidualnego planu zapobiegania agresywnym zachowaniom,
- d) **alkohol i patologia życia rodzinnego** – rozpoznawanie uzależnienia od alkoholu i narkotyków, specyfika związku między nadużywaniem substancji chemicznych a stosowaniem przemocy (uświadomienie, że alkohol nie jest przyczyną przemocy), zaburzenia życia rodzinnego spowodowane patologicznym zachowaniem rodziców, rozpoznawanie

jak ślady bycia krzywdzonym przekształcają się we wrogość wobec innych,

- e) **komunikacja interpersonalna** – zdolność do rozpoznawania i konstruktywnego wyrażania uczuć, intymność i umiejętność empatycznego słuchania innych i reagowania z szacunkiem, umiejętności rozwiązywania konfliktów oparte na negocjacjach i kompromisach, rozpoznawanie różnych form wyrażania wrogości i braku szacunku oraz uczenie się konstruktywnych postaw wobec innych,
- f) **promocja pozytywnych standardów i wartości** – wzmacnianie poczucia odpowiedzialności za bezpieczeństwo w związkach i w rodzinie, szczerść i solidność, akceptowanie osobistej odpowiedzialności za czyny, rozwijanie zdolności do szacunku i wsparcia oraz akceptacji dla uczuć, opinii, postępowania i przyjaciół partnerki/partnera, sprawiedliwość i równość w podziale praw i obowiązków w rodzinie, partnerstwo ekonomiczne i gotowość do materialnego wspierania dzieci niezależnie od formalnego statusu małżeństwa,
- g) **przemoc seksualna** – rozpoznawanie poniżających i nieakceptowanych przez partnerkę/partnera zachowań i sytuacji związanych z seksem jako ważnej formy przemocy,
- h) **dzieci, przemoc i wychowanie** – wpływ przemocy domowej na psychikę i zachowanie dzieci, uświadomienie, że agresywne metody wychowawcze krzywdzą dzieci i uczą je stosowania przemocy, modelowanie pozytywnych form i umiejętności rodzicielskich, formy dyscypliny bez przemocy jako alternatywa dla agresywnego karania,
- i) **tolerancja i szacunek wobec osób starszych i niepełnosprawnych** będących często ofiarami przemocy – sprawcy przemocy powinni uczyć się pozytywnych zachowań wobec ludzi starszych i niepełnosprawnych (członków ich rodzin) i radzenia sobie z sytuacjami kryzysowymi, o wiele częściej pojawiającymi się w rodzinach gdzie są osoby starsze i niepełnosprawne, w sposób inny niż stosowanie wobec nich przemocy. Treści edukacyjne powinny przekazywać informacje o trudnościach w kontaktach interpersonalnych osób zdrowych w sile wieku z osobami starszymi lub niepełnosprawnymi.

Zawartość merytoryczna programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie powinna oprócz oddziaływań edukacyjnych obejmować praktyczne ćwiczenia dostarczające korekcyjnych doświadczeń osobistych zmieniających zachowania i postawy związane z przemocą oraz rozwijające umiejętności samokontroli i konstruktywnego

współżycia. Zajęcia wchodzące w skład programu powinny być prowadzone w małych grupach (od 10 do 15 osób). Łączny czas programu powinien obejmować nie mniej niż 60-120 godzin zajęć, a przerwy między kolejnymi zajęciami nie powinny być dłuższe niż tydzień.